

การปลูกจิตสำนึกความรักชาติและความสามัคคีใน
เรื่องสายโลหิตของโสภาค สุวรรณ
**Promotion of Patriotism and Unity in Sai Lo Hid
(HERITAGE)¹, a Novel by Sopak Suwan**

สุกัญญา ยงศิริ
อ.ม. (ภาษาไทย), นักวิชาการอิสระ

Abstract

This article is aimed to study the idea of patriotism and unity that are shown in the story and concept of Sai Lo Hid, the historical novel by Sopak Suwan. The study shows that the story and emotions of the characters that had a profound feeling because of losing their territory reflect how important of love and unity are. These two things can shield the country in moments of crisis. Besides, the story and emotions of the characters make us realize that if a man cannot conquer his desire, it would cause a disaster to him and even others.

Keywords : historical novel, patriotism, Sai Lo Hid, HERITAGE, Sopak Suwan

¹ผู้แต่งได้เขียนไว้ในคำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 7 ไว้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเรื่องสายโลหิตเป็นภาษาอังกฤษ ฉบับแปลภาษาอังกฤษมีชื่อว่า HERITAGE ทรงมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่เกียรติคุณ ความดีงาม ความรู้สึกนึกคิด และความเป็นไทย รักในอิสระเสรีของคนไทย

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตสำนึกความรักชาติและความสามัคคีในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง สายโลหิต ของ โสภาค สุวรรณ โดยศึกษาผ่านเนื้อเรื่องและแนวคิดหลัก ผลการศึกษาพบว่า เหตุการณ์ในท้องเรื่องและความรู้สึกของตัวละครที่ต้องทนเห็นบ้านเมืองล่มสลายไปต่อหน้านั้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นว่าความรักและความสามัคคีเป็นส่วนสำคัญที่จะนำพาชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นวิกฤตแล้ว ยังทำให้เห็นว่า ความพ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหาของมนุษย์อาจเป็นเหตุแห่งหายนะทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ : นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ความรักชาติ สายโลหิต โสภาค สุวรรณ

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องสายโลหิต มีเนื้อหาอิงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เนื้อหาของนวนิยายได้เผยให้เห็นแนวคิดเรื่องจิตสำนึกความรักชาติและความสามัคคีของคนในชาติว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ผู้แต่งอาจประสงค์ให้คนในยุคปัจจุบันได้เรียนรู้จากอดีตคือเรียนรู้ว่าการที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แก่พม่าานั้นเนื่องมาจากคนไทยไม่เสียสละเพื่อชาติ คนส่วนใหญ่ต่างพากันเอาตัวรอด มีทหารน้อยคนนักที่เสียสละชีวิตยอมต่อสู้กับข้าศึก ขุนนางบางคนทรยศบ้านเมืองไปเข้าข้างฝ่ายพม่าและเป็นไส้ศึกให้ศัตรู อีกทั้งชาตความรักสามัคคีทำร้ายคนไทยด้วยกันเอง มีคำกล่าวที่ว่าเราเรียนรู้อดีตเพื่อจะได้ไม่ทำผิดพลาดอีกครั้ง นวนิยายเรื่องสายโลหิตก็อาจเป็นภาพแทนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อันอาจทำให้ตระหนักถึงผลร้ายของการขาดความรักและสามัคคีของคนในชาติ

เรื่องสายโลหิตตัวละครเอกฝ่ายชายคือขุนไกร ตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือดาวเรือง และตัวละครฝ่ายปฏิกิริยาคือขุนทิพ ขุนไกรและหลวงเทพพี่ชายเป็นทหารเอกแห่งกรุงศรีอยุธยาอมเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องบ้านเมืองแต่ขุนทิพเป็นตัวละครที่ทำทุกอย่างเพื่อให้ตัวเองมีชีวิตรอดจากศึกสงคราม

ทั้งวังหน้าทหารฝ่ายข้าศึกและยอมแม้กระทั่งเป็นไส้ศึกให้กับพม่า แม้ว่าคนที่รักชาติจะยอมตายเพื่อปกป้องชาติบ้านเมืองไม่ว่าจะเป็นทหารหาญหรือชาวบ้านเช่น ชาวบ้านหมู่บ้านบางระจัน แต่แรงกำลังที่มีเพียงจำนวนน้อยย่อมไม่สามารถรักษากรุงศรีอยุธยาให้รอดพ้นจากข้าศึกได้ การเสียกรุงครั้งที่ 2 จึงเกิดขึ้น

สิ่งสำคัญที่ทำให้ขุนนางในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหานี้ก็คือ การแบ่งเป็นฝ่ายของพระเจ้าอู่หมพและฝ่ายของพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์หรือพระเจ้าเอกทัศ ผู้แต่งได้ให้ตัวละครเอกคือขุนไกรและหลวงเทพพี่น้องเป็นทหารเอกของพระเจ้าอู่หมพ และให้ขุนทิพรวมทั้งตัวละครที่เป็นฝ่ายปฏิปักษ์เป็นทหารของพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ซึ่งขุนนางทั้งสองฝ่ายนี้ไม่ถูกกัน ฝ่ายของขุนทิพและพรรคพวกพยายามหาเรื่องให้ร้ายขุนไกรและหลวงเทพ เพราะกลัวว่าทั้งสองคนพี่น้องจะได้ดีกว่าพวกตน เหล่าขุนนางอำมาตย์ในวังต่างแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ขาดความรักสามัคคีที่จะร่วมกันปกป้องชาติบ้านเมือง ดังที่พระยาพิริยะ บิดาของขุนไกร หลวงเทพและคุณย่าของลำตวน ดาวเรือง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องได้แสดงความเห็นห้วงบ้านเมือง ดังนี้

เจ้าของเรือนยังนั่งฟังด้วยอาการสงบ เสียงกล่าวสืบไปอีกว่า

“ที่กระผมห่วง ใช่แต่เท่านั้น... ยังคิดห่วงไปถึงบรรดาข้าราชการในวังหลวง ความสามัคคีนั้นมีน้อยนัก ความปรองดองก็ลดน้อยพาให้การปกครองรวนเร ระส่ำระสาย คนดีบริสุทธิ์พากันเย็บปากเป็นแถวๆ พวกประจบสอพลอเอาหน้ามีมากกว่า คิดแล้วน่ากลุ้มใจครับ”

.....

“เจ้าคุณกำลังคิดอะไรเหมือนฉันไหม” เสียงท่านเจ้าของเรือนเอ่ยขึ้นอีก “ความรักใคร่ปรองดองกัน ความสามัคคีร่วมใจกันเท่านั้นแหละเจ้าคุณ จะพาบ้านเมืองให้ตลอดรอดฝั่ง ถ้ามีแต่่อจฉริษยาแก่งแย่งชิงดี ปิดแข่งปิดขากันเอง ฆ่ากัน ทำลายกันเอง ข้าศึกข้างนอกก็เห็นจะมีชัยอย่างไม่ต้องสงสัย”

คนฟังกลืนน้ำลายลงคออย่างยากเย็น ท่านผู้เฒ่าปายน้ำตาทั้ง “ชาวกรุงศรีอยุธยาไม่ได้เห็นศึกสงครามนานเต็มที่ เจ้าคุณไม่เคยรู้สการตกเป็นทาส เป็นข้าต่างชาติว่าเป็นอย่างไร ซอกซำระกะใจ เตื่อรร้อนทุกหย่อมหญ้ายังไ บรรพบุรุษของเรา ท่านรู้สแล้ว หาไม่สมเด็จพะนเรศวรมหาราชเจ้าจะทรงตั้งนรทุรุษรายสละพระองค์เองถึงเพียงนั้นหรือ”(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 116-118)

ในเรื่องสายโลหิต ฝ่ายขุนนางที่ไม่ดีต่างเพ็ดทูลให้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ไม่ว่างพระทัยพระอนุชาพระเจ้าอู่ทุมพร และเหล่าทหารขุนนางที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวก็เพ็ดทูลกล่าวความเท็จเรื่อง การทำศึก ทหารที่วิ่งหนีเข้าศึกศัตรูก็กลับทูลความเท็จว่าตนได้ทำหน้าที่ อย่างสุดความสามารถแล้วในสมรภูมิ ทำให้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ไม่ทรงทราบว่าทหารคนใดเป็นคนดีหรือไม่ดี และในเนื้อเรื่องผู้แต่งก็ได้กล่าวถึงพระยาพลเทพผู้เป็นไส้ศึกให้พม่า หมิ่นทิพซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ก็เป็นพรรคพวกของพระยาพลเทพ พระยาพลเทพและขุนทิพเป็นขุนนางที่พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ทรงไว้วางพระราชหฤทัย แต่กลับกลายเป็นไส้ศึกเสียเอง

ยกตัวอย่างที่กล่าวถึงตอนที่แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายขุนนางที่ไม่ดีเพ็ดทูลให้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ไม่ว่างพระทัยพระเจ้าอู่ทุมพร

พระอนุชา ในสงครามครั้งแรกที่พระเจ้าอลองพญามาประชิดติดกำแพงเมืองอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์และเหล่าขุนนางต่างพากันไปขอร้องให้พระเจ้าอู่ทุมพรลาผนวชเพื่อมาบัญชาการศึก แต่เมื่อพระเจ้าอลองพญาต้องปืนใหญ่ที่ระเบิดใส่ทำให้พม่าต้องถอยทัพกลับไป เหล่าขุนนางที่ไม่ดีก็พากันเพ็ดทูลกล่าวให้ร้ายพระเจ้าอู่ทุมพรว่าพระองค์อาจจะต้องการ อำนาจราชศักดิ์ ต้องการแข่งพระบารมี ทำให้พระเจ้าอู่ทุมพรน้อยพระทัย และกลับไปผนวชอีกครั้ง ดังที่ขุนไกรเล่าให้หลวงเทพฟังว่า

“...นี่ก็รู้มาว่า มีผู้เพ็ดทูลพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์หาความสมเด็จพะอนุชาเรื่องความซื่อตรงจงรักภักดีหาเรื่องต่อไปว่าเสร็จศึกสงครามอาจไม่ทรงกลับไปผนวช”

“พี่เตาโว้ไม่ผิด” หลวงเทพพึมพำเสียงเข้ม “สมัยบ้านเมืองคับขันหาใครบัญชาการศึกไม่ได้ ก็เชิญเสด็จออกมาจากผ้าเหลือง ...” (โสภาค สุวรรณ, 2549 : 346)

บิดาของดาวเรืองเล่าให้ทุกคนได้ทราบว่าเป็นพระเจ้าอู่ทุมพรกลับไปผนวชใหม่ด้วยความน้อยพระทัยพระเชษฐา ดังนี้

“อาได้ยินว่าที่สมเด็จพะอนุชาทรงผนวชใหม่ก็เพราะน้อยพระทัย พระเชษฐาทรงแสดงท่าทีไม่ว่างพระทัยไม่ไริ เห็นเขาลือกันว่าเข้าเฝ้าปรึกษาารการแผ่นดินพระเชษฐา ทรงถอดพระแสงดาบพาดไว้บนพระเพลารับสั่งราชการด้วย”

หลวงเทพรับคำแผ่วๆ “ขอรับคุณอา เห็นจะน้อยพระทัยเต็มที่ ถึงได้เสด็จออกจากพระราชวังไปเสีย” (โสภาค สุวรรณ, 2549 : 252-253)

เหล่าขุนนางที่ไม่ดีต่างพากันให้ร้ายพระเจ้าอู่ทুমพรวว่าพระองค์จะแข่งพระบารมีกับพระเจ้าของพระองค์ ขุนนางที่ไม่ดีเหล่านี้สร้างความแตกแยกให้แก่ชาติบ้านเมืองทำให้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ทรงเกิดความระแวงพระอนุชา หากไม่มีขุนนางที่คอยยุแหย่เหล่านี้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ก็คงมีความไว้วางพระทัยพระอนุชาและช่วยกันทำศึกสงครามเพื่อปกป้องกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาก็คงไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกครั้ง

เรื่องสายโลหิตกล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่พระเจ้าอลองพญาเริ่มยกทัพมาตีไทย โดยครั้งแรกยกทัพมาตีเมืองทวาย มะริดและตะนาวศรี (ในขณะนั้นยังเป็นของไทย) กรุงศรีอยุธยาส่งทหารไปรบเพื่อรักษาเมืองเหล่านี้ แต่ในการรบครั้งแรกไทยพ่ายแพ้แก่พม่า จากเรื่องแสดงให้เห็นว่า นอกจากคนไทยจะแตกความสามัคคีแล้ว ทหารไทยยังขาดการเตรียมตัวฝึกซ้อมเพื่อการรบ เพราะว่างเว้นจากการทำศึกสงครามมาเป็นเวลานาน และเหล่าทหารขาดกำลังใจอันยิ่งใหญ่ว่าจะสู้รบกับข้าศึกศัตรู นอกจากทหารจะขาดกำลังใจที่จะสู้รบแล้ว สาเหตุสำคัญที่ทำให้กองทัพไทยพ่ายแพ้แก่พม่าที่ผู้แต่งกล่าวถึงคือแม่ทัพนายกองที่ฉลาดเขลาที่เอาตัวรอดหนีทัพ ยังไม่ทันได้สู้กับฝ่ายพม่าก็ถอยหนีเอาชีวิตรอด ปล่อยให้ทหารกองหน้าสู้กับฝ่ายพม่าโดยไม่ส่งกองหนุนเข้าช่วยเพราะกลัวว่าตัวเองจะต้องตาย และพูดเท็จเพื่อเอาความดีใส่ตัว สิ่งนี้เป็นสาเหตุอันสำคัญยิ่งที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าตั้งแต่เริ่มทำศึกครั้งแรก ดังที่ขุนไกรได้เล่าความพ่ายแพ้ในการทำศึกกับพม่าครั้งแรกว่า

“เจ้าคุณรัตนานิเบศร์เข้ามาเพ็ดทูลว่าส่งกองหนุนไปช่วย หมื่นทิพเองก็ดูเหมือนจะเที่ยวประกาศในหมู่ขุนนางว่าท่านแม่ทัพช่วยบัญชาการรบตัวหมื่นทิพเองก็ต่อสู้จนเหลือจะรับจึงต้องถอยกลับกรุงศรีอยุธยา” พระสุพรรณราชาพิมพ์ว่าแผ่วๆ

“ท่านแม่ทัพและไอ้หมื่นทิพตลอดจนนายกองไม่ได้สู้รบเลยขอรับ พอเห็นกองอาสาพิเศษไชยชาญกำลังจะเพลี่ยงพล้ำคงหนีถอยกลับกันหมด แต่คำนวณดูกระผมว่าเห็นจะหนีกันตั้งแต่ส่งกองหนุนลงไปรบข้าศึกที่อ่าวหว้าขาวก็เป็นได้” ขุนไกรตอบเสียงเข้ม

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 179)

จากศึกที่เริ่มห่างไกลพระนครก็เริ่มเป็นศึกที่ใกล้เข้ามาทุกขณะ เมื่อพระเจ้าอลองพญาได้เห็นความอ่อนแอของกองกำลังทหารฝ่ายไทยก็ทำให้พระองค์มั่นใจว่าพม่าจะมีชัยในสงครามอย่างแน่นอน พระเจ้าอลองพญาจึงได้เดินทัพและตีเมืองต่างๆ ระหว่างทางจนมาถึงเมืองสุพรรณบุรีและเข้ามาถึงอาณาเขตพระนครศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์จึงมีรับสั่งให้เชิญพระเจ้าอู่ทুমพรวมาสนทนาเพื่อบัญชาการศึก พระเจ้าอลองพญายกกองทัพมาประชิดกำแพงพระนครและบัญชาการรบ อีกทั้งควบคุมการยิงปืนใหญ่ด้วยพระองค์เอง แต่ปืนใหญ่ระเบิดถูกพระเจ้าอลองพญาและสวรรคตในเวลาต่อมา พม่าจึงยกทัพกลับและว่างเว้นการทำสงครามไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อข้าศึกพ่ายแพ้กลับไปทำให้ทหารขุนนางที่ไม่ดีได้เพ็ดทูลให้พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ทรงไม่ไว้วางพระทัยพระเจ้าอู่ทুমพรวพระอนุชาจนพระองค์ต้องกลับไปผนวชอีกครั้ง ส่งผลให้มีได้เป็นแรงกำลังที่จะช่วยรบกับพม่าในเวลาต่อมา ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้นพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์และเหล่าขุนนางอำมาตย์ส่วนใหญ่ต่างประมาทว่า ฝ่ายพม่าคงไม่ทำสงครามกับไทยอีกเป็นเวลานาน เพราะเมื่อพระเจ้าอลองพญาสวรรคตแล้ว เหล่าเมืองขึ้นของพม่าก็จะประกาศตนเป็นอิสระภาพ กษัตริย์ของพม่าพระองค์ใหม่ก็ต้องใช้เวลานานเพื่อปราบเมืองน้อยใหญ่ที่ตั้งตนเป็นอิสระ ฝ่ายไทยจึงตั้งอยู่ในความประมาท ไม่เตรียมพร้อมรับมือศัตรูที่จะมารุกราน ทางฝ่ายพม่าพระเจ้ามังลอกพระโอรส

พระองค์ที่ 1 ของพระเจ้าอลองพญาเสวยราชย์เพียง 4 ปีก็สวรรคต พระเจ้ามังระพระโอรสพระองค์ที่ 2 ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ พระเจ้ามังระทรงเข้มแข็งในการทำศึกสงครามและมีแม่ทัพที่สำคัญคือมังฆ่านรธาและเนเมียวสีหบดี พระเจ้ามังระให้เนเมียวสีหบดียกทัพมาทางด้านเหนือและให้มังฆ่านรธา ยกทัพมาทางด้านใต้ แม่ทัพทั้งสองต่างแข่งขันแสดงฝีมือในการรบ เมืองน้อยใหญ่ถูกทัพพม่าทำลาย ชุมไพรซึ่งได้รับพระราชทานยศให้สูงขึ้นเป็นหลวงไกรสรเดชได้รับมอบหมายให้ไปรักษาเมืองธนบุรีที่พม่าได้ยกกองทัพมาถึง แต่ไทยก็ไม่สามารถรักษาเมืองธนบุรีไว้ได้ทั้งๆ ที่มีไพร่พลทหารจากเมืองนครราชสีมา来帮助 และยังมีเรือรบของอังกฤษมาช่วยรบ ดังที่หลวงไกรได้เล่าให้พันสิงห์ทหารคนสนิทของตนฟังด้วยความคับแค้นใจดังนี้

“กองทัพรุงศรีอยุธยาส่งมารักษาเมืองธนบุรี มีไพร่พลชายฉกรรจ์ ทหารดีมีฝีมือจากนครราชสีมาที่เรียกเกณฑ์ขึ้นไป ข้ายังมีเรือกำปั่นชาติอังกฤษ ปืนใหญ่ประจำเรือมาคอยช่วยในลำน้ำอีกทาง...ก็...ยังรักษาเมืองไว้ไม่ได้”

น้ำใสๆ วาววับอยู่ในดวงตาผู้พูด แม้ไม่ไหลหลังดังเช่นสตรี คู่สนทนาก็รู้ดีว่าความรู้สึกหลวงไกรยามนั้นเจ็บปวดรวดร้าวและคุมแค้นเพียงใด

“เมชะระโบ...นายกองพม่าเข้าศึก...มีไพร่พลเพียงพันคนเศษเท่านั้นนะพันสิงห์ ยกกันลงมาจากตำบลตอกระออมตีค่ายเราที่ตำบลบางบำหรุแตก แล้วพากันยกถ่วงลงมาถึงธนบุรี...”

“แม่ทัพชีขลาดตาขาว...เจ้าคุณรัตนานิเบศร์ ขลาดพอกันทั้งนายและลูกน้อง ไอ้ขุนทิพ ถ้ามันมาทัพครั้งนี้คงเปิดหนีตามนาย” เสียงหลวงไกรราวจะรอดไรฟัน

พันสิงห์ถอนใจเอือก พิมพ์ขึ้นว่า “คุณหลวงหมายความว่าอย่างไรขอรับ”

“เจ้าคุณแม่ทัพ นายเก่าไอ้ขุนทิพ...นายเก่าของเราด้วยแล้วมาเป็นนายใหม่ ไม่ได้สู้รบอย่างเคย... ไม่ผิดที่เราคิดไว้ตั้งแต่กองทัพมาจากกรุงศรีอยุธยา...พันสิงห์...ทัพพม่าเข้าศึกไม่ได้มากมายเกินกำลังถ้าความกล้าหาญสามัคคีรักแผ่นดินจะแรงกว่านี้”

“กองหน้าออกยิงล่อพม่า...แต่กองหลัง... แม่ทัพหนีใครที่ไหนจะอยู่เล่า ไพร่พลเกณฑ์มาเห็นแม่ทัพไม่คิดสู้ก็...หนี... ทั้งปืนผาหน้าไม้ แม้ปืนใหญ่จากป้อมก็พลอยเจ็บบหาย”

“ปืนเรืออังกฤษน่าจะช่วยอยู่ฝ่ายเดียว...ทหารหนี พม่าเข้าศึกยึดป้อมมิไช่ประโยชน์ได้เสียแล้ว เรืออังกฤษแล่นขึ้นเหนือไปเมืองนนทบุรี ก็ใครจะอยู่สู้ พม่าที่ป้อมระดมยิงเรือ”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 687-689)

ประวัติศาสตร์ตอนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ได้จารึกชื่อชาวบ้านบางระจันในประวัติศาสตร์ชาติไทย ชาวบ้านบางระจันล้วนเป็นผู้ที่มีความรักชาติบ้านเมือง ยอมสละจันต๋ายเพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทย เรื่องสายโลหิตได้กล่าวถึงชาวบ้านบางระจันด้วยเช่นกัน เมื่อแพศีกพม่าที่เมืองธนบุรีหลวงไกรได้ไปช่วยชาวบ้านบางระจันสอนเพลงอาวุธและยุทธวิธีการรบให้แก่ชาวบ้าน วีรกรรมความกล้าหาญของนักรบบางระจันจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ไทย ชาวบ้านบางระจันสู้กับพม่าเกือบห้าเดือนตีทัพพม่าแตกพ่ายถึงเจ็ดครั้ง หลวงไกรกล่าวยกย่องชาวบ้านบางระจันนักรบผู้กล้าหาญรักชาติ ยอมเสียสละชีวิตเพื่อบ้านเมืองดังนี้

“ค่ายบางระจันรวมไพร่พลได้กว่าพันเข้าไปแล้ว คนพวกนั้นเป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่ใช่แม่ทัพนายกอง วางมือจากงานสวนนามาจับดาบปืน เพราะใจตรงกันเพียงรักแผ่นดิน... หวงแหน เสียตายและโกรธแค้นที่ศัตรูบังอาจย่ำยีทำลายแผ่นดินแม่...”

.....

“กล่าวหาญสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวยิ่งกว่าแม่ทัพนายกองมียศถาบรรดาศักดิ์ในกรุง บรรพบุรุษละเลงเลื้อยนองแผ่นดิน ภูเอกราชมาแล้วเพื่อลูกหลาน ทำไมเราจะเสียสละต่อไปเพื่อหลานเหลนในกาลข้างหน้าจะได้ร่มเย็นเป็นสุขไม่ได้เล่า”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 715)

แม้ว่าชาวบ้านบางระจันจะมีความสามัคคีช่วยกันรบกับพม่าอย่างสุดกำลังความสามารถ แต่ด้วยขาดอาวุธที่สำคัญคือปืนใหญ่ ทำให้ชาวบ้านบางระจันต้องพ่ายแพ้แก่พม่า ในประวัติศาสตร์ได้กล่าวว่าสาเหตุที่อยุธยาไม่ให้ปืนใหญ่แก่ชาวบ้านบางระจันเพราะกลัวว่าพม่าจะลอบยึดปืนใหญ่ในระหว่างที่ขนส่ง เรื่องสายโลหิตก็ได้กล่าวถึงเหตุผลนี้ด้วยเช่นกันที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาไม่ให้ปืนใหญ่แก่ชาวบ้านบางระจัน ดังที่ในเรื่องได้กล่าวว่า

หลวงไกรเล่าความให้พ่อตาฟังแล้วเสริมว่า “เจ้าคุณกลาโหมเกรงเรื่องการขนส่งปืนใหญ่จากกรุงศรีอยุธยาไปบางระจัน อาจเสียที่ถูกข้าศึกแย่งชิงเอาระหว่างทางซอรับ จึงยังไม่ได้ตกลงกันว่าอย่างไร”

“ก็ลำบากอยู่นะพ่อไกร เรื่องลากขนปืนใหญ่จากในกรุงไปถึงโน่นนะ”

หลวงเทพออกความเห็น

“กระผมไม่กลัวความยากลำบากอะไรทั้งสิ้น ถ้าข้างในกรุงเห็นการสู้รบที่บางระจันจะเข้าใจดี ชัยชนะที่ได้อย่างน้อยก็ทำให้ข้าศึกครั่นคร้าม ซึ่งใจเรื่องจะคิดประชิด กรุงเพราะมัวกังวลทางโน้น” (โสภาค สุวรรณ, 2549 : 719)

ชาวบ้านบางระจันเป็นตัวอย่างวีรชนผู้รักชาติที่มีความรักสามัคคีเป็นตัวอย่างให้ลูกหลานไทยได้รำลึกถึงและจดจำเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าหากอยุธยาให้ปืนใหญ่แก่ชาวบ้านบางระจัน นครบางระจันคงไม่ต้องพ่ายแพ้แก่พม่า และเมื่อพม่ายังทำศึกติดพันกับหมู่บ้านบางระจัน ก็จะเป็นการช่วยตัดทอนกองกำลังทหารของพม่าที่จะยกทัพมายังกรุงศรีอยุธยา และยังทำให้พม่าเฝ้าระวังในความกล้าหาญของคนไทย และถ้าหากเหล่าขุนนางอำมาตย์มีความรัก สามัคคีและมีความกล้าหาญเหมือนชาวบ้านบางระจัน กรุงศรีอยุธยาก็คงไม่ต้องประสบเคราะห์กรรมถึงขั้นเสียกรุงเช่นนี้

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเห็นว่าหมดหนทางสู้กับพม่า พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ทรงส่งราชทูตไปเจรจากับพม่าเพื่อขอยุติการรบแต่ฝ่ายพม่าปฏิเสธ และพม่าได้ยิงปืนใหญ่อีกทั้งบุกเข้ามาภายในกำแพงพระนครในเรื่องสายโลหิต เราอาจวิเคราะห์ได้ว่า เหตุที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าอีกประการหนึ่ง ก็เพราะมีผู้คิดคัดทรยศต่อบ้านเมืองยอมเป็นไส้ศึกคือพระยาพลเทพ หมื่นทิพหรือขุนทิพเป็นฝ่ายของพระยาพลเทพ ทั้งสองสมรู้ร่วมคิดกันเป็นไส้ศึก ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะแตกหลวงไกรได้ต่อว่าหมื่นทิพอย่างรุนแรงที่เป็นไส้ศึกให้กับฝ่ายพม่าโดยลอบส่งเสบียงอาหารให้แก่ฝ่ายพม่าดังนี้

“ท่านเองนะริ เป็นไส้ศึกส่งเสบียงให้ศัตรู เสียตายเป็นทหารกรุงศรีอยุธยา ชายชาติบ้านเมือง ก้มกราบดินข้าศึก

ตั้งแต่ยังไม่เสียกรุง ชายหน้า เลียชาติเกิดมาเป็นลูกผู้ชาย เป็นลูกหลานไทยเปล่าๆ ไทยนั้นเป็นไท ไม่ชอบอยู่ใต้ฝ่าตีน ผู้ใดชำนานชั่วลูกหลาน แม้เคราะห์หามยามร้ายก็เพียรกอบกู้เอกราช...”

เสียงที่พูดนั้นกร้าวขึ้นทุกขณะดาบบรรพบุรุษกระชับมัน ในมือ “ปู่ย่าตาทวดทั้งชายหญิง...ไพร่ผู้ดี...ชาวบ้าน แม้พระมหากษัตริย์ล้วนมีมานะ หลังเล็ดดาบแผ่นดินเพื่อลูกหลานจะได้อยู่เย็นเป็นสุข แต่ท่านกลับเห็นแก่ตัว...หาทางรอด หวังได้ดิบได้ดีจากผู้ชนะ หหมดความห้อยผยองในสายโลหิตเสียแล้ววีรชนทิพ...”

“ไอ้หน้าโง่” คนพูดสั่นเทาไปทั้งร่าง คำด่านั้นเหมือนหอกชัศกักร้าวแหลมทิ่มแทงเนื้อตัวพร้อมกันทีเดียว

“ไม่รู้ดอกกริว่ากรุงจะแตกอยู่รอมร่อ ข้าศึกมีกำลังไพร่พลเหนือกว่า ล้อมกรุงไว้มั่ง ไม่มีทางเอาชนะได้อีกต่อไป ใครคนไหนไม่กลัวตาย กูว่าต่อแหล่ทั้งนั้น...” ขุนทิพตะคอกใส่แค้นสุดแค้น

“ตายอย่างหมาขี้เรื้อน อย่างไอ้คนทรยศขายชาติ ชักคิกลงบ้านตัวเองนะรี”

“ไอ้หลวงไกร” ขุนทิพกระชับดาบมัน “กูหรือใครก็ต้องหาทางรอดด้วยกันทั้งนั้น ...” (โสภาค สุวรรณ, 2549 : 782)

คำกล่าวของหลวงไกรทำให้ผู้อ่านรำลึกพระคุณบรรพบุรุษไทยที่ยอมเสียสละชีวิตและเลือดเนื้อหลังเล็ดดาบแผ่นดินเพื่อปกป้องเอกราชอธิปไตย ทำให้ผู้อ่านเกิดความรักชาติเพิ่มมากขึ้น แต่หมื่นทิพหรือขุนทิพเป็นทหารที่ทำหน้าที่ปกป้องผืนแผ่นดินกลับเอาตัวรอดยอมเป็นไส้ศึก ก็ยิ่ง

ทำให้ผู้อ่านเกลียดชังหมื่นทิพผู้ทรยศต่อชาติบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น และจะยิ่งรู้สึกเกลียดชังพระยาพลเทพซึ่งเป็นผู้ทรยศต่อบ้านเมืองอย่างไร้ภัยมิได้ อย่างไรก็ตามคำพูดของขุนทิพ ก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ที่อ่อนแอและพ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหาของตน จนในที่สุดก็นำพาตนเองและผู้อื่นไปสู่หายนะ

ตอนที่กรุงศรีอยุธยาแตก หลวงไกรบอกกับหลวงเทพผู้เป็นพี่ชายว่า พระยาพลเทพเป็นไส้ศึกให้พม่า ยอมขายชาติบ้านเมืองเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง

หลวงเทพตามมาติดๆ หลวงไกรหันขวับมาหาพี่ชายเอ๋ย
เสียงกร้าวว่า

“เจ้าคุณพลเทพเป็นต้นต่อเรื่องสำคัญ พี่เทพ ... ข้าศึกชุดอุโมงค์เข้ามา จนถึงเชิงกำแพง เอาปืนสุมรากกำแพง เผาจนกำแพงเมืองทรุดแล้วพระยาพลเทพเป็นคนตกลงให้สัญญาณกับพม่าจะเปิดประตูเมืองรับ”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 790)

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก หลวงเทพ ลำดวนซึ่งเป็นพี่สาวของดาวเรืองและลูกชายได้ติดตามพระเจ้าอู่ทองพญากวาดต้อนไปยังเมืองพม่าเนื่องจากได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กรักษาพระองค์ หลวงเทพให้หลวงไกรและดาวเรืองพร้อมพี่เลี้ยงหนีออกจากกรุงศรีอยุธยาก่อนที่ทหารพม่าจะจับตัวไปเป็นเชลยผู้แต่งได้กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาที่ถูกพม่าเข้ามาทำลายเผาบ้านเมืองในปี พ.ศ. 2310 หลังจากทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา 1 ปี 2 เดือน ดังนี้

แสงเพลิงราวจะจับความมืดของราตรีกาลให้จางหายไป
กรุงแตกแน่แล้ว ไม่ต้องสงสัยอีกต่อไป หลวงไกรปาดน้ำตาที่

เอ่อขึ้นมาทั้ง ความแค้นนั้นเหมือนจะเดือดพล่านไปทั่วกาย

.....

“ไฟเจ้าจับท้องฟ้าอย่างนั้น คงไม่มีอะไรเหลือจะคะพืไกร”

“อย่านึกถึงอะไรอีกเลย” เสียงที่พูดเข้มจัดจนคนฟังรู้สึก

“มัน...มันจบสิ้นไปแล้ว ชะตาบ้านเมืองขาดเสียแล้วดาวเรือง
ที่ทำหน้าที่จนวาระสุดท้าย พยายามสุดกำลัง อาสารบก็แล้ว
ใครก็ห้ามไม่ให้สิ่งนี้อุบัติขึ้นไม่ได้ ถึงวันกรุงศรีอยุธยาจะสิ้น
เราหนีมาที่นี่คิดจะไปสมทบกับพระยากำแพงเพชร พี่จะกลับ
มาฆ่าพม่าให้จงได้”

ดาวเรืองกลืนก้อนสะอื้นที่รีขึ้นตามลำคอ เสียงของ
สามีในท้ายประโยคบอกความคั่งแค้นไม่น้อย

“บทเรียนครั้งนี้เจ็บปวดนัก” คนพูดพึมพำแผ่วๆ “ใคร
จะคิดกันได้บ้างจริงๆ...ไม่รู้ละ ขาดความสามัคคีเตรียมพร้อม มี
แต่คนเห็นแก่ตัวไม่นึกถึงแผ่นดินบ้านเมือง อัจฉาวิชาซึ่งเด่น
กันเอง จูดยบมันก็ลงเอยอย่างนี้”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 794 - 797)

ในระหว่างทางที่หลวงไกรและดาวเรืองพร้อมทั้งพี่เลี้ยงเดินทางมุ่ง
หน้าไปสมทบกับพระยากำแพงเพชร (ในเวลาต่อมาคือพระเจ้าตากสิน
มหาราช) ที่เมืองจันทบุรี หลวงไกรและทุกคนก็ถูกทหารพม่าจับได้และถูก
จับไปรวมกับคนไทยที่ถูกจับเป็นเชลยทำให้หลวงไกรและดาวเรืองได้ทราบว่า
หลังจากที่พม่าได้บุกเข้ามาในกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยาแล้ว กรุงศรีอยุธยา
ถูกเผาทำลายและคนไทยถูกทหารพม่าฆ่าทิ้งเหวร้าง

“มันจับได้หรือพ่อคุณ” คนหนึ่งถามขึ้น น้ำตาคลอ
หน่วย “ใจฉันจะขาดเสียให้ได้ กำแพงเมืองทรุดข้าศึกกรุงกัน

เข้ามา หยิบจับอะไรไม่ทันเอาแต่ตัวรอด...มันเผาบ้านช่องชาว
บ้านวอดวาย...”

“เผากระทั้งปราสาทราชมนเฑียร พ่อคุณ” อีกคนเสริม
แล้วร้องให้ “ไม่ว่าของหลวง ของชาวบ้าน....วัดวาอาราม ไ้อ้ใจ
ปล้นสะดมเที่ยวเก็บสมบัติตามบ้านเรือน เกิดมาไม่เคยพบเคย
เห็น”

“ของพระสงฆ์องค์เจ้ามันก็ไม่เว้น แม่คุณเอ๋ย ...มันเข้า
พระนครได้ ก็เผา...ก็ฆ่า... แสงเพลิงนะสว่างราวกลางวัน”

.....

“พระศรีสรรเพชญ์พ่อรู้จักไหม” คนข้างๆ หลวงไกร
รำพัน

“ทองคำหุ้มองค์งามอร่ามเหลือ มันเอาไฟสุ่มท่านให้
ทองละลายแล้วก็เอาทองไป”

.....

“ข้าศึกกวาดต้อนพระมหาอุทุมพร...ขุนหลวงหาวันนั้น
ละ ยังพระราชวงศานุวงศ์ ครอบครองข้าราชการ มหาดเล็กใน
พระองค์ ราษฎรอีกก็มาก สอง... สามหมื่นกระมังพ่อคุณ เอา
ไปเมืองอังวะเสียแล้ว...”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 812-814)

หลวงไกรพาดาวเรืองและพี่เลี้ยงหนีจากค่ายของพม่าไปสมทบกับ
ทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่เมืองจันทบุรี หลวงไกรช่วยสมเด็จพระ
เจ้าตากสินมหาราชทำศึกสงครามจนกระทั่งขับไล่พม่าออกไปจาก
แผ่นดินไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ที่
กรุงธนบุรี เสด็จราชสมบัติขึ้นครองกรุงธนบุรีเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.
2310 หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาเพียง 7 เดือน ไทยก็สามารถกอบกู้เอกราช

คืนมาได้สำเร็จ (วิลาสวงศ์ พงศบุตรและวุฒิชัย มูลศิลป์, 2550 : 41) หลวงไกรได้รับราชการเป็นแม่ทัพออกสู้กับข้าศึกและได้รับพระราชทานยศเป็นพระสิหราชฤทธิไกร พระสิหราชฤทธิไกรและดาวเรืองพร้อมทั้งพี่เลี้ยงได้กลับไปที่กรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง จุดประสงค์ก็เพื่อกลับไปเห็นกรุงศรีอยุธยาบ้านเกิดเมืองนอนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อดาวเรืองได้เห็นสภาพของกรุงศรีอยุธยาที่เหลือเพียงซากปรักหักพัง ดาวเรืองก็ได้รำพึงกับพระสิหราชฤทธิไกรด้วยความเศร้าใจดังนี้

“ใจหายบ้ำเข้าเหลือเกิน ดูเถะ” เสียงพิมพ์มาจากคนที่เดินอยู่ข้างหน้าน้ำตาจะไหลเสียให้ได้ “เฝ้าเสียอดวายเกือบหมดสิ้น ปราสาทราชมนเฑียรใหญ่โต สวยงาม ช่างไม่นึกถึงบ้างเลย”

“พี่พูดแล้ว จะเอาอะไรกับทัพโจร”

ดาวเรืองน้ำตาไหล ความรู้สึกขณะนั้นเจ็บปวดไม่แพ้เมื่อแรกเห็น บ้านเรือนที่ตนเกิดและอาศัยแต่เก่าก่อนเหลือเพียงเสาและตอไม้ไฟ

“พี่ไกรชา” เสียงที่เปล่งออกไปเครือลงทุกที “ประตูเมืองถูกทำลายหมดเหลือแต่ประตูช่องกุด โหนดทิมดาบ พระวิหารสมเด็จพระที่นั่งสรรเพชญ์ มหาปราสาทสององค์ ฉันจำได้แม่นนะคะ พี่ไกรพามาคราวนั้นมีโรงช้างเผือกข้างละโรง”

พระสิหราชพยักหน้ารับ ก่อนจะถามเสียงอ่อนโยนว่า “ยังอยากไปต่อหรือ”

“คะ ...ฉันสบายดี ขอให้ฉันดูให้ทั่วเถะนะคะ เห็นเมื่อครั้งยังโอ้อ่างงามแล้วอยากจะเห็นเมื่อถูกทำลาย ฉันจะจำไว้เล่าให้ลูกหลานเหลนฟังเป็นเครื่องเตือนใจว่า ถ้าไม่สามัคคีกลมเกลียว เอาแต่แก่งแย่งชิงดี เห็นแก่ตัวละก็ ความฉิบหายก็

จะเกิดแก่บ้านเมืองและคนในชาติ อ่อนแอเพราะกิเลสตัณหา จัปจิตจนหนา ศัตรูก็ถือโอกาสแทรกเมื่อนั้น”

.....

“เห็นท่ากลาโหม...ท่าทวายแล้ว พี่ยังนึกถึงวันโน้น” พระสิหราชฤทธิไกรเปรยเสียงซิม “พม่าล้อมกรุงวันนั้น...ทหารไพร่พลลากเอาปืนปราบหงสาวออกไปตั้งที่ท่าทวายยิงค่ายพม่า”

ผู้พูดแลเลยไปข้างหน้า นัยน์ตาคมองจัดเต็มที “คนรู้เรื่องปืนใหญ่ก็มีน้อยตัวเหลือเกิน นึกแล้วยังเจ็บซ้ำในอกจนบัดนี้บ้านเมืองอ่อนแอมาเป็นลำดับ โทษแต่พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ไม่ถูกนะ ซาตาบ้านเมืองถึงคราวจะขาด”

“ทำไมหรือคะ” ดาวเรืองถามเสียงแผ่วๆ

“ปืนปราบหงสาที่ลากออกมาเนะ พอยิงกระสุนแรก พลประจุนปืนน้อยไปก็ดำไปถูกตลิ่ง พอประจุนมากขึ้น กระสุนออกสูงข้ามเกินออกไปเสียอีก พมามันมาตั้งค่ายรายเรียงตามฝั่งแม่น้ำปากเหนือ” พระสิหราชลำดับภาพวันเก่าๆ ได้แจ่มชัดขึ้นทุกที “ตั้งแต่วัดแม่นางปลื้มจนถึงหน้าวัดพระเมรุโน่นนะ ดาวเรือง วันก่อนพี่ขึ้นเรือไปดูๆ แถวหลังบ้านหม้อเรือยลงมาเชิงเทินดินข้าศึกพูนขึ้นสำหรับเอาปืนตั้งยิงเข้ามาในกรุงก็ยังไม่อยู่”

ดาวเรืองกล่าวอะไรไม่ออก เดาความรู้สึกสามมิได้ถูกต้อง เหตุการณ์ก่อนเสียกรุงจะติดตรึงใจคนพูดไปชั่วชีวิต

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 907-910)

ดาวเรืองยังกล่าวถึงความหวังที่กรุงศรีอยุธยาจะได้รับการดูแลรักษา แม้ว่าปราสาทราชวังจะเหลือเพียงซากปรักหักพัง เพื่อให้ลูกหลานไทยได้รับรู้ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย และได้ภาคภูมิใจที่พระมหากษัตริย์ และบรรพบุรุษไทยได้ช่วยกันสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น ดำรงความเป็นไทยอย่างไม่ขาดสาย

พระสืพระราชธอนใจยาว... “ผู้คงคนเข้ามาตากถางปลูก บ้านเรือนต่อไปหรือ ”

“เสียดายจริง” เสียงรำพึง “ถึงเหลือแต่ซาก ฉันทก็อยาก เห็นสภาพนั้นถูกรักษาไว้”

“ทำไมหรือ” คนถามมีสีหน้าสงสัยเต็มที

ดาวเรืองมองเหม่อออกไปนอกเรือ “ก็ทำไมหรือ ค่ะ คงเป็นเพราะฉันทรัก...เสียดายบ้านเมืองแผ่นดินเรือนชาน บรรพบุรุษเกินไปได้ เพียงเห็นกองอิฐหัก ซากบ่อ กำแพง ฉันทก็เห็นความโอ่อ่าสวยงามก่อนเสียกรุงขึ้นมาแทนที่ แต่ซาก เหล่านี้จะมีประโยชน์สำหรับลูกหลานต่อไปนะค่ะ”

“เจ้าช่างคิดเสียจริง ๆ” ผู้พูดวางมือลงบนตักภรรยา

“เสียดายเหลือเกิน พี่ไกรชา” เสียงที่พูดเครือลง “คน ไม่รู้ไม่เข้าใจจะเข้าไปทำลายรากฐานเดิม....พระที่นั่ง ปราสาท ราชวัง หลักฐานต่างๆเป็นของมีค่านัก อย่างน้อยเด็กรุ่นหลังจะ ได้รู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษทั้งพระเดชพระคุณอดีต พระ มหากษัตริย์ราชที่เคยครองกรุงศรีอยุธยามาตั้งแต่ต้นจนเสีย กรุงนะค่ะ”

.....

“ฉันทพูดเพราะเสียดายรากฐานกรุงศรีอยุธยาหรือคะ ทั้งยังนึกถึงอดีต พระเจ้าแผ่นดินตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดี

ที่หนึ่งผู้ทรงสร้างกรุง...จนพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์ อัมรินทร์ ลูกโตจะสอนลูก ถ้ามีบุญอยู่จนถึงหลาน ก็เล่า... จะสอนหลาน ”

“สอนว่าอย่างไร”

“อ้าว” คนพูดทำเสียงแหลม “ก็สอนให้สำนึกถึงพระคุณ บรรพบุรุษนะค่ะว่า ท่านต้องรู้มาอย่างไร พอรู้จักบุญคุณ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ก็จะสอนให้นึกต่อไปถึงพระเดชพระคุณ พระเจ้าแผ่นดิน บางองค์ก็เกราช บางองค์ประกอบคุณงาม ความดีต่างกันไป แต่ละแผ่นดิน”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 911-912)

ในตอนท้ายเรื่องขุนไกรได้รับพระราชทานยศสูงสุดเป็นพระยาขุนไกร ได้เสียสละชีวิตเพื่อปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไทย ขุนไกรหรือพระยาไกรสิทธิ์ ราชภักดีได้ไปรับศึกพม่าที่เมืองพิษณุโลกในทัพของเจ้าพระยาจักรี ซึ่งต่อมาก็คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งราชวงศ์จักรี พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องสายโลหิตจบเรื่องตอนที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงขึ้นครองราชย์และ สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่ ณ เมืองกรุงเทพมหานคร และบุตรชายคนโตของพระยาไกรสิทธิ์ราชภักดีและดาวเรืองได้เป็นทหารเอก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์สืบต่อไป

ในตอนท้ายเรื่องผู้แต่งให้ดาวเรืองกล่าวกับบุตรชายคนโต อันแสดง ให้เห็นถึงทัศนะของตัวละครที่รักและสำนึกบุญคุณของบรรพบุรุษที่เสียสละ ชีวิตเพื่อชาติบ้านเมือง

“...พ่อจันทร์เอ๋ย ความหลังเหล่านั้ยังแจ่มชัดอยู่เลย แม้รักกรุงเก่าเป็นชีวิตจิตใจ เคารพสักการะพระเจ้าแผ่นดิน

ทุกพระองค์เสมอกันหมด กรุงศรีอยุธยา มีพระมหाराชาเจ้าถึงสองพระองค์ มีวีรกษัตริย์ สมเด็จพระสุริโยทัย สมควรจะรักษาหลักฐาน มีพระนามพระเจ้าแผ่นดินไว้เป็นที่เคารพของประชาชนลูกหลานไทย สืบสายโลหิตต่อๆ กันมานะลูก”

“แม่กำลังคิดถึงคุณพ่อ” ผู้อ่อนวัยกว่าเปรยแผ่วๆ อย่างจะเดาใจมารดา

“คิดถึงทุกคน ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ ชาวบ้าน บางระจัน ไพร่พลที่รบสู้พม่าอยู่ที่ปากน้ำโยทกา พวกกองอาทมาตวิเศษไชยชาญ ทุกคนแหละพ่อจันทร์ ไม่มีท่านพวกนั้นก็คงไม่มีแม่ ลูก หลาน เหลน ไม่มีแผ่นดิน ราชธานี พระนครอย่างทุกวันนี้”

ดาวเรืองเช็ดน้ำตาจนแห้งสนิทบอกลูกว่า “ความกตัญญูกตเวทิตารู้คุณบิดามารดาแลบรรพบุรุษนั้นเป็นของประเสริฐ ผู้ใดละเลยไม่นึกถึง ไม่เคารพเคารวะก็เสียที่เกิดเป็นคน บาปกรรมแก้ไขอย่างไร ก็ไม่มีวันหลุดพ้น”

ลูกชายถอนใจใหญ่ มองไปข้างหน้า “สักวันหนึ่ง...อย่างที่คุณพ่อชอบพูด...สักวันขอรับคุณแม่ลูกหลานเหลนโหล่นต่อไปอาจคิดอย่างเดียวกับแม่สำนึกในบุญคุณอดีตพระมหากษัตริย์ราชแลบรรพบุรุษช่วยกันรื้อฟื้นกรุงเก่า ให้มีชีวิตชีวาร้อยอย่างน้อย...ก็เก็บหลักฐานไว้เตือนใจคนรุ่นต่อไป”

(โสภาค สุวรรณ, 2549 : 958-959)

วรรณคดีเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงทัศนะของผู้แต่งที่มีต่อสังคมที่ตนอาศัย นวนิยายเรื่องสายโลหิตได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับคำประพันธ์ของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท พระเจ้าน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทั้งสองพระองค์ทรง

เป็นแม่ทัพทหารหาญแห่งกรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงทำศึกสงครามเพื่อปกป้องกรุงศรีอยุธยาและทรงมีพระวิริยะกอบกู้เอกราชของชาติไทย สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงพระนิพนธ์ในพระบรมราชินิพนธ์ แสดงความในพระทัยในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พระองค์ทรงรู้สึกเสียพระทัยเพราะคนไทยโดยเฉพาะข้าราชการ ที่เป็นแม่ทัพนายกองควบคุมกำลังทหารแตกแยกความสามัคคี ไม่มีความกล้าหาญที่จะปกป้องบ้านเมืองให้พ้นจากการรุกรานของข้าศึกศัตรู พระองค์ทรงนิพนธ์ไว้ดังนี้

อันจะเป็นเสนาธิปไตย	ควรที่จะพิทักษ์อุปถัมภ์
ประกอบการหวานปรายไฉไลหลายชั้น	ป้องกันปัจจาอย่าให้มี
นี้ทำหาเป็นเช่นนั้นไม่	เหมือนไพร่ชาติชั่วกระทาสี
เหตุภัยใกล้กรายร้ายดี	ไม่มีที่จรรู้สักประการ
ศึกมาแล้วก็ล่าไปทันที	มิได้มีเหตุเสียจึงแตกฉาน
ตีกวาดผู้คนไม่ทนทาน	เผาบ้านเมืองยับจนกลับไป
ถึงเพียงนี้ละไม่มีที่กรังเลย	ไม่เคยรู้ลวงลัดจะคิดได้
ศึกมาชิงล่าเลิกกลับไป	มิได้เห็นจะฝืนคืนมา
จะคิดโบราณอย่างนี้ก็หาไม่	ชาติไพร่หลงฟุ้งแต่ยศถา
ครั้นทัพเขากลับยกมา	จะองอาจอาสา ก็ไม่มี
แต่เสียพลตบเจ้าทุกเข้าค่า	จนเมืองคร่ำเป็นผุยยับยี่
ฉิบหายตายล้มไม่สมประดี	เมืองยับอัปรีจณทุกวัน

(สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท, 2545 : 26-27)

สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงกล่าวไว้ว่า การที่จะเป็นขุนนางที่ดี ควรที่จะตั้งใจรับราชการตอบแทนพระคุณบ้านเกิดเมืองนอน ช่วยงานแผ่นดินดูแลอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่ร่มเย็น ต้องคิดระวังป้องกัน

ภัย มิให้ศัตรูเข้ามารุกราน แต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยาได้เป็นเช่นนั้น เหล่าบรรดาขุนนางอำมาตย์ต่างละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ของตน อีกทั้งไม่มีสติปัญญา ความสามารถที่จะปกป้องบ้านเมือง ครั้นเมื่อพระเจ้าอลองพญา ได้ยกทัพมาโจมตีกรุงศรีอยุธยาในครั้งแรก เหตุด้วยพระเจ้าอลองพญา ถูกปืนใหญ่ระเบิดใส่พระองค์เองและสวรรคตในเวลาต่อมา พม่าจึงยกทัพกลับไปและเว้นการทำศึกสงครามไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในครั้งศึกพระเจ้าอลองพญาไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบ พม่าระดมยิงปืนใหญ่เข้ามายังพระนคร หากพระเจ้าอลองพญาไม่ถูกปืนใหญ่ระเบิดใส่พระองค์เอง ในครั้งนั้น พระเจ้าอลองพญาและกองทัพของพม่าก็คงเข้าโจมตีอยุธยาได้อย่างแน่นอน ฝ่ายพม่าเมื่อพระเจ้าอลองพญาสวรรคต พระโอรสของพระเจ้าอลองพญาก็ต้องใช้เวลาปราบเมืองน้อยใหญ่ที่คิดแข็งเมืองตั้งตนเป็นอิสระ ในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากศึกสงครามนี้เหล่าขุนนางอำมาตย์ส่วนใหญ่มิได้ถือเป็นบทเรียนที่จะต้องเตรียมรบให้พร้อมสรรพดังเช่นอดีตกาลที่ผ่านมา ที่จะต้องเตรียมไพร่พลให้พร้อมเพื่อรับศึกพม่า เหล่าขุนนางอำมาตย์ส่วนใหญ่ต่างพากันหลงใหลในอำนาจยศถาบรรดาศักดิ์ เมื่อพระเจ้ามังระ พระโอรสของพระเจ้าอลองพญาได้ยกทัพกลับมาต่ออยุธยาอีกครั้ง ทหารน้อยคนนักที่จะอาสาออกรบเพื่อปกป้องบ้านเมือง ส่วนใหญ่ล้วนมีความขลาดกลัวข้าศึกพม่า ต่างเพ็ดทูลเอาตัวรอดจากการทำศึกสงคราม จนอยุธยาต้องพ่ายแพ้และต้องเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในที่สุด

หน้าที่ของวรรณกรรมมิใช่การสั่งสอนผู้อ่าน แต่เป็นการสะท้อนความเป็นไปผ่านสายตาหรือทัศนะของผู้ประพันธ์ นวนิยายเรื่องสายโลหิตก็เช่นเดียวกัน มิได้เป็นนวนิยายที่มุ่งสั่งสอนอบรมคนในชาติเรื่องความรักชาติและความสามัคคี เป็นแต่เพียงการถ่ายทอดความเป็นไปและเป็นเสียงสนับสุนนที่อาจทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่า ความรักและความสามัคคีของคนในชาตินั้นเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาผู้คนและชาติผ่านพ้นวิกฤต แต่สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการที่นวนิยายเล่มนี้ได้ทำให้เห็นความเป็นมนุษย์สามัญอัน

เป็นธรรมดาที่บางครั้งอาจพ่ายแพ้แก่กิเลสจนนำพาหายนะมาสู่ตนและผู้อื่นในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

วิลาสวงศ์ พงศะบุตร และ วุฒิชัย มูลศิลป์. 2550. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม 3.** กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. สรุสสิงหนาท, สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหา. 2545. **พระบรมราชนิพนธ์ เล่ม 1.** กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร โสภาค สุวรรณ. 2549. **สายโลหิต เล่ม 1 และ เล่ม 2.** กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.